

Віталій Гардт

24 ГОДИНИ ВІЙНИ

ВІТАЛІЙ ГАРДТ

24 ГОДИНИ ВІЙНИ
Спогади

Київ 2023

УДК 355.48(477.61)"2022"(093.3)

Віталій Гардт. 24 години війни. Спогади/ Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. – К., 2023. – 74 с.

ISBN 978-966-2544-91-6

Лейтенант Віталій Гардт – офіцер із тактичної медицини спецпідрозділу «Омега» Національної гвардії України, учасник російсько-української війни. Загинув 22 березня 2023 р. під час виконання бойового завдання в районі м. Авдіївка Донецької області. У спогадах «24 години війни» він зафіксував свої роздуми й події одного дня боїв, 2 червня 2022 р., на території Северодонецького авторемонтного заводу. Ці нотатки Віталій писав у листопаді – грудні 2022 р., між виходами на завдання, будучи в зоні бойових дій на Донеччині. Завершити їх йому не судилось...

Упорядники

А. Малород, Р. Кабачій, В. Ругаль

Редагування, коректура: Ю. Бедрик

Дизайн, верстка: С. Нікітіна

Ілюстрації: Т. Кашуба

ISBN 978-966-2544-91-6

© Національний музей історії України
у Другій світовій війні

Наші захисники та захисниці щодня мужньо виконують свій обов'язок, ризикуючи власним життям, попри біль, утому й тривалу розлуку з рідними. Про кожного й кожну з них слід пам'ятати й розповідати. Адже в книзі Перемоги України має бути збережено ім'я та обличчя всіх наших Героїв! Ушанування їхньої пам'яті – одне з пріоритетних завдань Національного музею історії України у Другій світовій війні.

Увесь музейний колектив, який я очолюю, від початку російсько-української війни невтомно працює над збором, акумулюванням і збереженням артефактів та свідчень цих буремних і кривавих подій. А з початком широкомасштабного вторгнення ця робота набрала потужних обертів. Особливо цінними для нас є історії та речі наших захисників і захисниць. Ці матеріали – основа виставкових проєктів в Україні та за її межами.

Для нас було великою честю провести захід пам'яті Віталія Гардта. Музей із вдячністю прийняв особисті речі бійця, які поповнили фондову колекцію. Нас вразили історія молодого Героя – офіцера з тактичної медицини, його сміливість і відданість військовій справі, бажання зробити все можливе для українського народу й Перемоги. Він зробив більше, ніж міг, але менше ніж хотів...

Під час заходу пам'яті дружина військового передала до Музею унікальний артефакт – його рукописні нотатки «24 години війни». У них Віталій зафіксував свої роздуми й події одного дня боїв на території Северодонецького авторемонтного заводу. Автор сподівався продовжити роботу над цими записами, мріяв створити й опублікувати книжку. Для музейників, коли вони запланували захід пам'яті на 2 червня 2023 р. й почали роботу з Віталієвими нотатками, стало несподіванкою і своєрідним «знаком згори», що в «24 годинах війни» йшлося саме про події 2 червня 2022 р. Автор писав ці спогади вже в листопаді – грудні

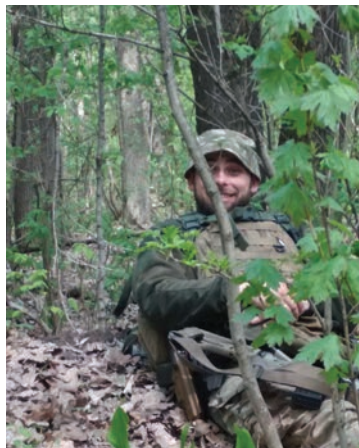
2022 р., між виходами на завдання, будучи в зоні бойових дій на Донеччині. Завершити йому не судилося...

Отож співробітники Музею виявили ініціативу підготувати цей матеріал до друку. Це один із перших проєктів такого штибу в Україні. Реалізували його упорядники Аліна Малород, Володимир Ругаль та Роман Кабачій. До проєкту долучилася талановита художниця Тетяна Кашуба, графічні ілюстрації якої чудово доповнили текст. Завдяки плідній роботі команди ми можемо сьогодні представити це видання як здійснену мрію нашого полеглого Героя. Щиро дякуємо його родині за довіру до Музею!

Пориньте в спогади «24 години війни» Віталія Гардта!

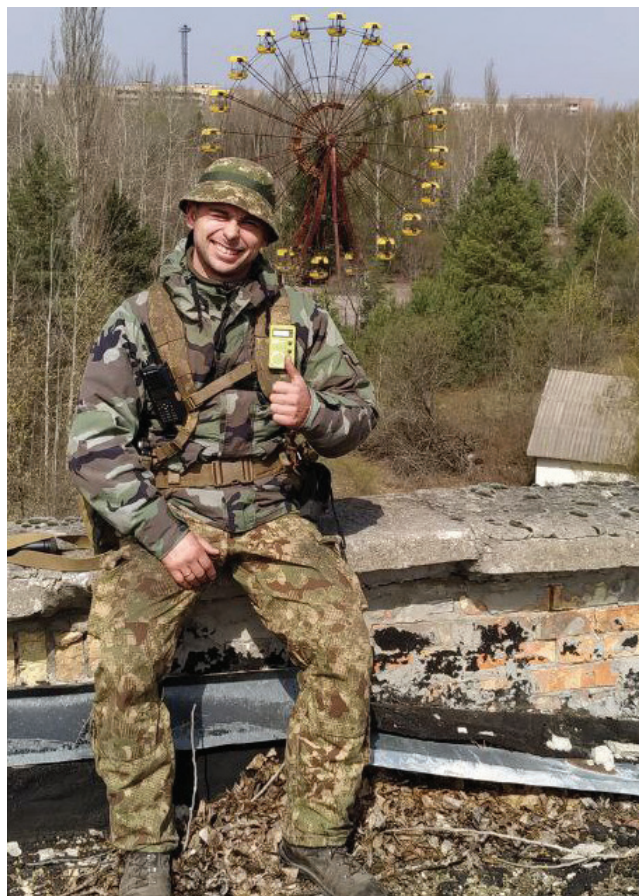
Юрій Савчук, генеральний директор
Національного музею історії України у Другій світовій війні

Гардт Віталій Віталійович народився 15 травня 1995 р. у с. Плетений Гащлик Маловисківського району Кіровоградської області.

У 2002 р. пішов до першого класу в рідному селі. У 2008 р. через сімейні обставини (розлучення батьків) переїхав до с. Іванівка Новоукраїнського району Кіровоградської області. Проживав у родині татової сестри Олени Літінської, де дорослі прийняли його як сина, а діти – як рідного брата.

У восьмий клас пішов до місцевої школи – Іванівської ЗШ I–III ступенів, яку закінчив у 2012 р.

22 травня 2013 р. Новоукраїнським військовим комісаріатом Кіровоградської області призваний на строкову службу до Внутрішніх військ МВС України (нині – Національна гвардія України) й проходив службу у військовій частині 3066 у м. Київ.

24 грудня 2013 р., через пів року строкової служби, під час загострення суспільно-політичної обстановки в державі,

Віталій вирішує пов'язати своє життя з військовою службою і підписує контракт. Із початком бойових дій на сході країни у 2014 р. він зголошується виїхати у складі тактичної групи до зони проведення антитерористичної операції. Уже в перші дні Віталій Гардт надавав домедичну допомогу військово-службовцям, пораненим під час обстрілу блокпоста, на якому він ніс службу. Не розгубившись, зупинив масовану кровотечу в одного з бійців і тим самим урятував йому життя.

Повернувшись із відрядження, юнак остаточно вирішує пов'язати свій шлях із захистом України й продовжує службу в підрозділі, який на ротацийній основі виконує завдання в районі бойових дій. У серпні 2015 р. Віталій переводиться на службу до роти спеціального призначення (далі – РСП) в/ч 2260 Національної гвардії України (м. Київ), де здобуває важливий для себе бойовий досвід.

Упродовж 2015–2018 рр. у складі підрозділу РСП він не раз побував у зоні ООС (АТО), був залучений до проведення стабілізаційних дій («зачистка») у щойно визволених населених пунктах Донецької та Луганської областей.

У 2015 р. одружився з Анною Петрушкою, у 2018 р. в них народилася донька Вікторія.

У 2018 р. після відбору, до якого дуже ретельно готувався, потрапляє в окремий загін спеціального призначення «Омега» Північного Київського територіального управління Національної гвардії України на посаду офіцера бойової групи. У 2019 р., опанувавши нову для себе посаду офіцера з тактичної медицини й пройшовши відповідні курси, стає тактичним медиком. Бажання рятувати життя у хлопця було закладене змалку. Постійно вдосконалюючи свої навички, Віталій Гардт уміло проводить заняття в групі, ділиться досвідом надання домедичної допомоги. Упродовж 2018–2022 рр. не раз виїжджає на виконання контрдиверсійних та контрснайперських

заходів у районі проведення операції об'єднаних сил у Луганській та Донецькій областях.

Під час проходження військової служби в червні 2021 р. закінчив навчання в приватному закладі вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова» (м. Черкаси), отримав диплом бакалавра за освітньою програмою «Фінанси, банківська справа та страхування».

У липні 2021 р. отримує довгоочікуване перше офіцерське звання – молодшого лейтенанта.

У перший день повномасштабного вторгнення, 24 лютого 2022 р., Віталій рано-вранці поїхав до військової частини, а родина самотужки евакуювалася зі столиці на Кіровоградщину, не бачилися вони 105 днів. Гвардієць же весь цей час продовжував виконувати службово-бойові завдання. Не раз виявляв безстрашність перед силами противника, що переважали чисельно.

Від початку широкомасштабного вторгнення РФ бував залучений до проведення контрдиверсійних заходів на вулицях м. Київ. Після визволення Київщини виконував бойові завдання на Харківщині.

У квітні – травні 2022 р. воював на ізюмському напрямі. Група, до складу якої входив Віталій Гардт, виконувала завдання з розвідки місцевості. Незважаючи на постійні обстріли, офіцер здобував важливу розвідницьку інформацію про пересування сил противника.

У червні 2022 р. його група висунулася до промислової зони Северодонецького авторемонтного заводу. Закріпившись на позиції, вступила в бій. Противник під прикриттям артилерійського, мінометного й танкового вогню намагався підійти якомога ближче до оборонних позицій. Віталій Гардт стримував атаки росіян на довіреному йому напрямі й під постійним артилерійським ворожим вогнем прикривав евакуацію поранених. Під час чергового артобстрілу, перебуваючи на позиції, зазнав поранення й контузії, але це його не зупинило. Попри шалений біль, офіцер і надалі мужньо виконував бойові завдання. Згодом його було евакуйовано до госпіталю в м. Бахмут, але вже через тиждень він повернувся в бойовий стрій.

У серпні 2022 р. Віталій брав участь у боях у районі с. Новоселівка-Друга, разом із побратимами виявляв ворожі позиції,

коригував вогонь, зачищав лісосмугу. Через успішні бойові дії українських спецпризначенців ворог був змушений відступати – лінія оборони суттєво перемістилася. Паралельно зі своєю основною роботою (офіцера з тактичної медицини) Віталій Гардт завжди надавав допомогу основним силам групи у проведенні розвідувально-штурмових дій. Під ворожим артилерійським вогнем висувався на передові позиції, де під час майже кожного виходу надавав домедичну допомогу пораненим військовослужбовцям ЗСУ й готував їх до евакуації. Лише за два місяці, в серпні – вересні 2022 р., він зупинив кровотечі, провівши стабілізаційні дії, приблизно 50 бійцям, урятувавши життя тим, хто не міг зарадити собі сам.

16 серпня 2022 р. молодший лейтенант Віталій Гардт за мужність і самовідданість, виявлені в захисті державного суверенітету й територіальної цілісності України, вірність військовій присязі, сумлінне та бездоганне виконання службового обов'язку був нагороджений медаллю «За військову службу Україні» (згідно з Указом Президента України № 582/2022).

Упродовж грудня 2022 р. в районі населених пунктів Павлівка та Новомайорське Донецької області Віталій Гардт перебував у складі розрахунків, які виконували завдання з контрснайперської боротьби. Він по кілька діб проводив у «сірій» зоні, спостерігаючи за діями противника й коригуючи вогонь артилерії. Завдяки даним, одержаним від групи Віталія, було відбито близько 10 ворожих наступальних операцій, доки ворог не помітив місця коригування вогню. Потім росіяни завдали артилерійського удару, внаслідок чого троє українських військовослужбовців зазнали поранень різного ступеня важкості. Віталій Гардт перший кинувся до побратимів. Надавши домедичну допомогу, під ворожими обстрілами розпочав евакуацію поранених. Тільки завдяки

смівливості й силі духу офіцера бійцям своєчасно змогли надати кваліфіковану лікарську допомогу.

7 лютого 2023 р. Віталій у складі групи застосування ПТРК «Корсар» висунувся на передові позиції смуги оборони поблизу м. Авдіївка. Близько 20:30 ворог почав стягувати сили до однієї з позицій. лейтенант Гардт, проводячи спостереження за нею, своєчасно попередив про скупчення рашистів. Влучним пострілом осколково-фугасної ракети було ліквідовано групу із близько 10 окупантів. Після цього противник із двох напрямів почав проводити наступальні дії загальною кількістю особового складу до роти. Розрахунок ПТРК осколково-фугасними ракетами відпрацював по скупченнях живої сили. У цей час росіяни пристрілювалися, снаряди падали щораз ближче до позиції. Ворог, відчуваючи свої втрати, підтягнув резерви й продовжив наступ. Для завдання чергового ракетного удару лейтенант Гардт, ризикуючи життям, під артилерійським вогнем росіян висунувся за 700 м від позиції для поповнення боезапасу протитанкового комплексу. Доставлена ракета виконала свою роботу, відігравши важливу роль у відбитті атаки. Загалом розрахунок знищив близько 25 окупантів і на якийсь час зупинив чергову спробу ворожого наступу.

28 лютого 2023 р. лейтенант Гардт, висунувшись у складі розрахунку ПТРК «Корсар», виявив пересування ворожої групи в кількості 10 осіб поблизу м. Авдіївка. Своєчасно скерував розрахунок у правильному напрямі, влучним пострілом осколково-фугасної ракети групу було знешкоджено.

5 березня 2023 р. Віталій Гардт виконував бойові завдання поблизу м. Авдіївка в складі групи застосування ПТРК Javelin. Ворог укотре намагався провести наступальні дії – під прикриттям щільного артилерійського обстрілу просунутись уперед. Під час обстрілу лейтенант Гардт і ще двоє

військовослужбовців зі складу розрахунку зазнали поранення. Не зважаючи на біль і не послабляючи пильності, Віталій Гардт продовжив спостереження й пошук цілі. Виявивши бронетехніку окупантів, яка намагалася провести евакуацію живої сили після невдалої спроби штурмових дій, її уразили зрештою пострілом із ПТРК Javelin.

22 березня 2023 р. лейтенант Гардт у складі групи розвідки та застосування ПТРК Javelin вийшов на передові позиції поблизу населеного пункту Кам'янка. Близько 08:30 ворог почав наступальні дії. Офіцер, помітивши пересування ворожого БМП, скоригував оператора дрона-камікадзе, який згодом підбив техніку окупантів. У відповідь ворог почав масований обстріл передових позицій. Попри вибухи поблизу, лейтенант Гардт, надаючи допомогу розрахунку ПТРК Javelin, висунувся на відкриту місцевість для встановлення комплексу. Підготував його до пострілу й почав спостереження за діями ворога. Виявивши бронетехніку та оповістивши оператора розрахунку, ворожу БМП підбили.

Коли лейтенант Гардт намагався пересунутись на сусідню позицію для надання допомоги пораненому, один із російських снарядів упав поруч із ним. Офіцер зазнав смертельного осколкового поранення. Того дня після знищення техніки ворог відступив і більше наступати не намагався.

Віталій Гардт загинув 22 березня 2023 р. під час виконання бойового завдання в районі м. Авдіївка Донецької області. 29 березня 2023 р. його було поховано в с. Іванівка Новоукраїнського району Кіровоградської області.

ВІТАЮ ВАС, ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Ця розповідь – про одну добу війни в місті
Сєвєродонецьк. Імена та позивні будуть
змінені, з огляду на закон та права особи.

Розповідь не містить ані політичних, ані
інших таємних чи нетаємних закликів
до будь-чого. Це просто мій
пережитий досвід 24 годин
війни...

Тяжко розплющувались очі після першого дня війни. Боліла голова, хотілося води. Сонце своїм промінням розрізало тьму, яка принесла спокій, дала змогу відпочити, набратися сил. Не розумів, що краще: ніч чи день (інь чи ян). Утім, відблиски променів на побитому склі, яке ще не випало з вікон, зігривали тіло. Бажання води з'явилося з моментом відкриття очей. Після двогодинного відпочинку відчувалося, що всередині мого організму пустеля і зволожити її нічим, та й пляшка води в нас була одна маленька аж на вісьмох. Певен, що всі хотіли пити, як і я.

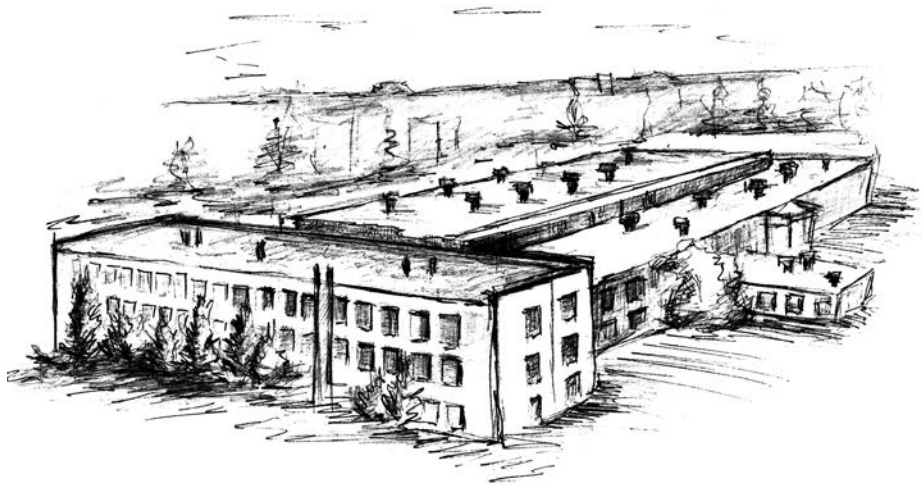
Відпочивав я посередині незрозумілого заводу, який раніше ремонтував двигуни (може, вантажних автомобілів). Уся підлога була в мастилі й бруді, який складався із землі, металу та іржі. Повсюди було відпрацьоване мастило, яке поглинало всі кольори й світло навколо. Його неможливо було відтерти від шкіри чи одягу, воно просочувалося так, що річ можна було викинути без жодного шансу на те, що її відпереш.

«Ліжком» для мене була стара шуба, яку я знайшов за верстатом для ремонту двигунів. Із першого погляду я зрозумів, що ця шуба слугувала підстилкою під час їх транспортування чи зберігання. Коли двигун залишали на підлозі – рятувала його від пошкоджень і бруду.

Я вірив, що це буде чудове «ліжко», бо ж не хотілося лягати на брудну цементну підлогу. Узявши «ліжко», я вибрав місце для ночівлі й відпочинку (якщо на нього буде час) за Г-подібною

колоною, яка тримала стелу й, на мій погляд, мала б мене захистити від кулі чи будь-яких осколків. Але існував недолік: за крок від чудового місця моєї ночівлі та відпочинку був басейн, гадаю, не запроєктований у будівлі цього заводу. Це була яма, наповнена дощовою водою, що мала запах чогось гнилого й незрозумілого, – мені ще не траплявся такий запах. Та й вода була з брудом, мазутом, мастилом, із неї визирали шматки металу, вкриті товстим шаром іржі. По них можна було зрозуміти, скільки того металу й наскільки випарувалася вода.

Вирішивши, що басейн не є на цей час основною проблемою мого життя, я вирішив розміститися за колоною. Хлопці також вибрали собі місця ночівлі та відпочинку – здебільшого за верстатами, які неможливо було прострелити чи пробити осколком. Це була друга стінка, якщо вважати зовнішню стіну першою. Це були

маленькі кімнати в центрі будівлі, де більше однієї людини не поміщалося. При виборі місця відпочинку ми враховували всі фактори. Це правило подвійної стіни, а також правило першого поверху (міни чи снаряди пробивають лише одну плиту й на ній вибухають). Тож на другому поверсі ти умовно в безпеці. Військові рахують поверхи згори донизу, тому найвищий поверх у будинку – це буде перший.

Дотримання цього правила дає безпеку при влучанні снаряда, міни або куль стрілецької зброї в зовнішню стіну. Вони повинні детонувати й руйнувати першу стіну, на другу потраплять шматки від руйнування (уламки першої стіни, снаряда). Є і такий чинник, як сектор вогню (розуміння, звідки й куди ти дивився, коли помітив противника; куди вести вогонь, не змінюючи свого місця перебування).

Знайшовши точку, що відповідала всім вимогам безпеки та надійності, я розклав своє «ліжко», тим самим позначивши, що за цією колоною чиесь місце. Сама будівля була заввишки метрів десять з одношаровим бетонним перекриттям, яке зсередини мало ребра жорсткості, поділена на квадрати, але із власного досвіду я зрозумів, що це перекриття ненадійне. Кімнати були великі, на своїй стороні ми були в частині, де працювали на верстатах і зберігали двигуни, і була триповерхова частина цього заводу. Там усе поділялося на офіси.

Стіни були товщиною в одну цеглину, тому що сама конструкція складалася з бетонного

каркаса, а стіни просто вибудовувалися без будь-яких надій на їхню міцність, та й стіна була висотою приблизно півтора метра від підлоги. Усе решта – старі радянські вікна, які височіли аж до стелі й були захищені металевою сіткою, що інколю скрипіла від легкого подиху вітерця.

Усередині стеля й стіни до самої підлоги були побілені, але так давно, що колір змінився з білого на сірий, хоча де-не-де й проступали білі плями.

Перше, що я зробив, відчувши прохолоду ранку й розплющивши очі, – це намацав зброю. Вона була зі мною одне ціле – ніби рука чи продовження руки. Я ставився до неї як до живої. Міг запитати, як справи, чи привітати зі святом. Просив вибачення, коли вона об щось ударялась, і цікавився, чи все добре. Зі зброєю багато хто з моїх знайомих говорить, дає їй імена, цим самим зближуючись. Навіть ходить легенда: як ти поводишся зі зброєю, так вона поведеться в бою. Доторкнувшись холодними пальцями до ще холоднішого металу, розумію, що зброя на місці. Наступний крок – перевірка, чи приєднаний магазин із боеприпасами, що потрібні зброї як людям повітря.

Під час бою, неправильно розрахувавши свій БК, за п'ять хвилин ти залишишся без боеприпасів зі шматком металу, який був зброєю. Для розуміння: чотири магазини боеприпасів під час активного бою зникають швидше ніж за п'ять хвилин. Але якщо стріляти в цілі, які ти бачиш, або прострілювати короткими чергами

місця приблизного перебування противника за укриттям, яке можна пробити стрілецькою зброєю, то цього БК вистачить і на двадцять хвилин бою, і коефіцієнт корисної дії буде більший.

Відчувши пальцями магазин, практично не рухаючи шиєю – лише очима, які тільки-но розплющилися після двогодинного так званого відпочинку, із болем у шії та втомою, я оглянув зброю, яка лежала на мені, на наявність і комплектацію: чи на місці магазин із боеприпасами.

Тієї самої миті лівою рукою я перевіряю, чи на місці інші магазини (на той час їх у мене було десять повних), гранати, «дими» та один із найголовніших засобів – індивідуальна аптечка, яка повинна врятувати життя свого власника. Нею треба вміти користуватися навіть із заплющеними очима, щоб у майбутньому врятувати життя не лише своє, а й свого товариша, який під час поранення може знепритомніти.

Є правило, якого потрібно завжди дотримуватися. У разі поранення допомогу надаємо аптечкою пораненого, а не своєю, бо надавши свою, самі залишимося без аптечки, а поранений евакуюється із цілою робочою. Від власного поранення без наявності поблизу допомоги ми можемо загинути, тому що аптечка буде розкомплектована, і, можливо, необхідна річ, яка врятувала б наше життя, буде відсутня.

Я зробив важкий вдих: повітря було насичене злістю, ненавистю та безнадією. Тяжкість відчувалася не лише в повітрі, а і в бронезилеті, з яким я був одне ціле.

Його вага давала знати про себе в таких випадках. Є рекомендації про час носіння бронезилета без будь-якої шкоди організмові. Але на війні немає такого, щоб зняти бронезилет, адже це може призвести до травми – через влучання кулі чи осколка снаряда.

Бронезилет – делікатна річ, бо не завжди товста плита – це добре, а тонка – погано. Це все вирішує сам боєць. Тому що бувають випадки, коли краще мати плиту, пробиту кулею наскрізь, бо тоді буде менше пошкоджень і швидке відновлення, якщо по вас зробили постріл, а ви були в бронезилеті третього класу захисту. А якщо ви у бронезилеті шостого й вище класу, то є ризик отримати забронезилетну травму. Це – коли є ушкодження тіла, але куля не пробила бронезилет. У таких випадках можуть бути переломи кісток, але закритого типу, та внутрішня кровотеча без зовнішніх ознак. Або так звана гуляща куля. Це куля, яка пробиває першу плиту бронезилета й тіло, а потім – рикошетом від протилежної плити – пробиває тіло повторно. Але цього разу хаотично, з непередбачуваними наслідками. І цей клас не завжди витримує важкі осколки від снарядів і мін, та й захист від куль сумнівний.

Про бронезилети й інший захист можна говорити вічність і не дійти компромісу. До важкості бронезилета додаю також важкість чотирьох підсумків, що розміщені в мене спереду й, коли я лежу, тиснуть на груди.

Завдання бронезилета – захистити головну артерію, легені та серце.

Я почув чийсь шепіт – і в моїх жилах завмерла кров, тому що розмовляли російською, а це ворожа мова. Відчувши й оглянувши зброю та боеприпаси, я ледь підняв голову й обережно, без різких рухів, почав оглядати, що діється навколо. Вдивляючись, хотів помітити будь-які зміни, що можуть свідчити про погіршення обстановки.

Оглянувши стіну, яка була посередині нашої сторони заводу і в мене просто в ногах, я намагався знайти нові кульові або осколкові влучання, але нічого такого не побачив. Я почав поступово оглядати ліву сторону, тому що праворуч була Г-подібна колона, за якою я відпочивав. Після стіни мій погляд перейшов на верстати, де стояв мій знайомий, із яким я познайомився на цьому заводі в перший день мого перебування тут. Його звали «Мамай». Років він був, здається, двадцяти чотирьох, худорлявої будови тіла з маленькими й довгими вухами, закрученими на кінчиках. Оглянувши його місце відпочинку й переконавшись, що в нього все добре, що він відпочиває, я продовжив огляд і побачив двох друзів, із якими також познайомився на заводі. Вони були мобілізовані й трималися разом незалежно від ситуації. Одного з них звали «Мажор». Обидва невеликого зросту, приблизно 170 сантиметрів, мали рижуваті бороди.

Тепер, я зрозумів, що це розмовляють вони. І мені стало легше на душі та на серці, бо то хлопці чергують і спостерігають за нашим сектором... Я видихнув і опустил голову на бетонну підлогу, вкриту брудом та мазутом. У той момент думати про чистоту було трохи зайве,

нераціонально. Ми мали завдання втримати позицію і вибити ворога з нашої землі.

І поклавши голову на підлогу з мазутою, я раптом зрозумів, що в мене відсутній шолом – засіб захисту, не менш важливий, ніж бронжилет. Боявся, що коли я відпочивав, він міг упасти в так званий басейн, що був від мого плеча сантиметрів за десять. Звісно, навіть якщо він там, я його дістану й використовуватиму за призначенням, але не хотілося б носити смердючий і масний шолом. Із надією я лівою рукою почав промацувати позаду голови, сподіваючись, що він просто відкотився. Але дива не трапилось. Якщо праворуч – колона, а ліворуч – вода, то сто відсотків, що мій шолом у неї пірнув.

Промацуючи позаду голови, моя рука просто раз по раз билась об підлогу.

Розумів, що потрібно вставати й шукати пропажу, а я лише хвилину чи дві тому розплющив очі, які хочуть заплющитись і перенестися додому – де твоя родина, де є тепле ліжечко й немає пострілів та вбивств. Заплющивши очі й глибоко вдихнувши ранкове повітря, яке пахнуло басейном та згорілими поруч гаражами, яке осідало на язик, я міг спробувати те повітря на смак, набравшись енергії завдяки цим маніпуляціям. Я почав підводитися, долаючи вагу бронжилета, чотирьох повних магазинів на ньому та зброї, яка теж була на ньому вантажем, яку я завжди тримав правою рукою, щоб відчувати її наявність і швидко застосувати в разі штурму ворогом нашої позиції.

Подолавши вагу, що тиснула на мене, коли я лежав на своєму «ліжку», взяв автомат зручніше – за пістолетну рукоятку – і знову оглянув візуально: чи це мій, чи не побитий і чи стоїть він на запобіжнику, бо найтупіша смерть – це від випадкового вистрілу власної зброї або зброї товариша. Тому постійна перевірка зброї є обов'язковою.

Перевіривши зброю, я сів, притулився до колони спиною і знову почав оглядати все довкола: може, все-таки шолом не втопився... Перевірив стіну, верстати, місця відпочинку хлопців на пошкодження. Знову малими неквапливими рухами очей оглядав усе навколо себе. Помітивши й напевне почувши, як я підвівся, «Мажор» привітався, повільно кивнувши головою і не видавши пари з уст. Я також мовчки кивнув. У цей час я таки помітив шолом боковим зором і зрадів, що він не впав. На моєму обличчі навіть з'явилась усмішка.

Узявши шолом, оглянув, чи це мій, щоб не взяти чужого, бо крадіжка – один із гріхів проти Заповідей Божих. А я не хочу грішити, та й не по-людськи це – красти чужі речі.

Переконавшись, що шолом справді мій, я надягнув його на голову – для захисту свого життя.

Хоча шолом як такий не врятує від усього – прямого влучання кулі не витримає. Він призначений для захисту від маленьких та середніх уламків. Є шоломи, які витримують кульове влучання, але цей захист є сумнівним, бо якщо куля попаде в шолом і передасть йому всю енергію, він зламає власнику шию. Тому є повір'я, що шолом треба носити незастібнутим.

Надівши шолом, я сидів спиною до колони, обличчям до басейну. Праворуч – стіна брудно-білого кольору й невеликий прохід, приблизно два метри між моєю колоною і стіною. Ліворуч були «Мажор» і його товариш та ще кілька місць відпочинку – на яких «Мамай» і «Прокіп».

«Прокіп» був сухуватої тілобудови, з відмінним почуттям гумору в стресових ситуаціях.

Я оглянув, що відбувається навкруги мене, хоча надворі тільки-тільки з'являлося сонце і промені ледь-ледь почали розрізати темноту, яка внесла крихту спокою в наше життя. До мене підійшов «Мажор» і запитав тихо на вухо,

чому не відпочиваю. Я відповів, що якось не до сну. Він запевнив мене:

– Лягай, я на чергуванні. Ти не один, так що відпочивай.

Я усміхнувся:

– Усе ок. Я допоможу вам.

– Ок. Якщо що, ми стоїмо за цим верстатом, – відповів «Мажор».

Я, подивившись за напрямком пальця «Мажора», побачив верстат, який вони використовували для спостереження і як захист. Він стояв на моєму рівні, метрів за п'ять від мене.

Протерши очі брудними руками, я згадав слова, знайомі з дитинства: «Не витирайся! Поглянь, які руки брудні». Але мої думки перебив біль у спині – наслідок носіння бронезилета, шолома та зброї. На той момент на мені було приблизно двадцять кілограмів.

Відчувши біль, я зрозумів, що потрібно встати і зробити маленьку зарядку, поки є час та можливість. Бо якщо промені сонця впадуть на землю, то почнеться пекло, яке зможе загасити лише темрява, що не матиме жодного світла.

Але бажання вставати не було, та й зручно було сидіти. Я почав дуже помалу розминати шию. Робив кругові оберти головою, потім так само руками – поступово йдучи від пальців рук і закінчуючи плечима. Після цього вирішив розім'яти спину, бо вона болить і дає про себе знати. Відклавши автомат убік, я почав тягнутися до пальців своїх ніг, а потім старався максимально віддалитися від них, і так декілька разів.

Зробивши зарядку, я вслухався в кожен звук і намагався збагнути, що це. Після того як я закінчив зі спиною, я нехотя подивився на ноги, що якби були трохи довші, то звисали б над самісінькою водою басейну. Розуміючи, що ногам також потрібна зарядка і це, можливо, останній раз, коли я її роблю, я вирішив зробити. Але це було так: погойдування ногами зліва направо й навпаки та піднесення ніг до себе й назад. Також виконав ці вправи кілька разів і відчув, що організм прокинувся.

Сонце щосекунди ставало вище й вище. І в моїх думках з'являлося дедалі більше думок про про бій, який на нас чекає.

Зробивши зарядку, я вирішив піднятися на ноги, заодно й оглянути, хто що робить, і, можливо, якщо є вода, змочити губи. Встаючи зі швидкістю равлика, підніс ноги до себе й, спершись на колону, почав підійматися. Уставши, поправив одяг, засоби захисту. Оглянув себе, наскільки я брудний. Усміхнувся, розуміючи, що я весь чорний, а не камуфльований. Оглянувшись довкола себе, знову переконався, що все добре. І помітив пів пляшки води, яка стояла за стіною між верстатами. Уночі я її ніколи не зауважив би, тому що таке місце непримітне. Я аж здивувався. Недовго думаючи, я зрозумів, що дуже хочу пити.

Піднявши свій автомат з підлоги, я почув постріл – із боку захопленого Северодонецька. Але до останнього переконував себе, що це, можливо, щось упало, хоча й розумів, що це стріляли зі 122-мм міномета. І на всі сто відсотків був певен,

що в нашому напрямі. Але не хотів у це вірити. Піднявши зброю і притиснувшись до опори, я почув шурхіт у повітрі й зрозумів, що міна летить сюди. Присів, прикрив обличчя – пролунали вибух і звуки осколків, які розліталися, хаотично пронизуючи все, що було на їхньому шляху. Я зрозумів, що промені сонця торкнулися землі й прокинулася нечисть, яка прийшла вбивати, гвалтувати та мародерити.

У цей час – вибуху міни – не було такого, що серце розривається від страху і ти не розумієш, куди бігти. Після чотирьох місяців війни ти розумієш, із чого стріляють, куди воно летить і де впаде. Але, як говориться, самовпевнені на війні вмирають перші.

Після вибуху командир запитує по радіостанції, чи все добре, чи немає поранених, убитих. І починається: кожен називає себе й каже «плюс». Це означає, що ти живий і здоровий. Наприклад: «“ВВ” плюс». Якщо ти говориш «“ВВ” мінус», це означає, що тебе вбили. Або якщо зовсім не відповідаєш, це також рахується як мертвий. Командир розуміє, скільки людей є в його розпорядженні й на що ми здатні.

Дочекавшись поки з'явиться секунда тиші в радіоэфірі, я повідомив: «“ВВ” плюс». Наприкінці перерахунку командир попередив:

– Хлопці, орки вже прокинулись. Так що чекаємо гостей. Нікого з орків без подарунка не залишати.

На те всі усміхнулись, і навіть було чути поодинокий сміх, який лунав по заводу. По радіо-

станції почали казати «плюс» – особовий склад прийняв інформацію і готовий виконувати накази. Знову через секунду командир вийшов на зв'язок у радіоефір і повідомив:

– Хлопці, подарунки роздавайте, але самим не брати, бо ми – вдома.

І знову прокотився поодиноким сміх по заводу.

Я розумів, що потрібно готуватися до чудового дня, а сонце ледь доторкалося дахів будівель. Промені вже зробили своє діло, надворі було тепер сіро, і навіть можна було розрізнити риси обличчя «Мажора».

Я піднявся помалу, роззирнувся, прибрав «ліжко» плавним рухом ноги й обережно склав його біля колони у вигляді сміття. Пройшло хвилин двадцять, відколи я прокинувся, і вже помалу мій шлунок говорив, що потрібно підкріпитися чи бодай випити води й тим самим ввести його в омани. Я знав і бачив, де вода, але їжі на горизонті я не бачив. Лише чув, що принесли сухпаї, а коли активний день, ти не завжди хочеш їсти чи пити. Я намагався розгледіти їжу швидким рухом голови та швидким оглядом усього навколо. Але пошук нічого не дав.

І знову – постріл. По звуку я зрозумів, що це той самий міномет, який хвилину тому вже стріляв, і в мене промайнула думка: навіщо ви це робите? Я почав прислухатися до звуків, що мене оточують, щоб почути той самий шелест зі свистом. Цей звук пронизує наскрізь, і серце завмирає. Буває, навіть відчуваєш пульсацію пальців і

очі бігають, наче шукають невидиму інформацію про постріл: «Що за постріл? Хто його зробив? Навіщо?». Намагаєшся почути звук усім тілом.

І знову цей звук, і знову вибух. У цей раз я зрозумів, куди воно впаде. Бо звук розповів мені, що буде приліт. Я не присідав. Лише сховався за колону. І в той-таки час – вибух. Після другого вибуху хлопці вже повставали і всі як один проклинали росіян найгіршими та найсмішнішими прокльонами. Хоч і настроїй був добрий, попри те що вже почався обстріл.

Дивлячись, як хлопці, які відпочивали, починають уставати й бурмотіти під ніс прокльони, я запитав, чи є щось їсти. І чи пам'ятає хтось, де той сухпай, який нам видали. Більшість відповіла, що нічого немає. Дехто запропонував цукерку. Але я розумів: краще нічого не їсти, ніж з'їсти цукерку, бо потім захочеш води. А її в нас мало. І їсти ще більше захочеш.

Десь із далекого кутка я почув голос «Мамає» – наймолодшого з нас. У той час він відповідав за розвідку з повітря – квадрокоптером над лінією зіткнення. Високий, худий, із вусами, але без бороди. У нього вона не росла. Він часто допомагав тим, що вистежував ворога з висоти. Доповідав, куди рухається противник – і ми зустрічали ворога гідно, роздавали подарунки так, щоб місці залишався. «Мамай» вигукнув із темного кутка, що їжу залишили біля входу.

– Я бачив, що там лежали розірвані сухпайки, – підхопив тему розмови «Прокіп». Він був середнього зросту та худорлявий. Завжди рвався

в бій, незалежно від того, хто противник і яка його кількість. І завжди усміхався.

Знову постріл, який обірвав розмову про місцезнаходження їжі.

Стало тихо, і знову я прислухався до пострілу, але я вже не був сам – нас було шестеро. Тишу руйнував хрускіт скла під ногами «Мажора», який тоді спостерігав і пішов маленькими кроками, щоб притулитися до верстата.

Але це не був міномет. Це було щось інше. Та й набагато далі. Ми зрозуміли, що це щось розміщене за містом, отже, ствольна артилерія.

Росіяни розміщували міномети в жилих будівлях і між багатоповерхівок. Також бронетехніка у них на подвір'ях багатоповерхівок. Вони воюють, прикриваючись мирним населенням, під гаслом, що в цій війні всі методи добрі.

Прислухаючись до пострілу ворожої арти, зрозуміли, що снаряд летить у наш бік. Але головним питанням було: де й коли він упаде.

Приблизно через хвилину снаряд упав, перебивши нас. І впав приблизно за 100–200 метрів від нашого розміщення. Я зрозумів, та й не лише я, що це початкові, так звані пристрілочні, залпи ворожої артилерії. І коли хоч один снаряд упаде в ціль, на нас чекатиме пекло, а після пекла хтось потрапить у рай.

На війні атеїстів не буває тому, що навіть найзапекліші атеїсти згадують молитви. І це справді так. Я був один із людей, які вважають, що нічого нас не рятує і нічого святого в цьому житті немає. Але я помилявся.

Розуміючи, що ворог робитиме ранковий обстріл, усі почали шукати укриття, щоб вижити. Поховалися хто де міг. «Мажор» із товаришем сховалися поміж верстатів, спостерігали за вказаним сектором. Також «Мамай» та «Прокіп» біля центральної стіни присіли біля верстатів. Я притиснувся до колони, яка була для мене всім – і захистом, і ліжком. Притиснувся й присів, роздумуючи. Так, вони зараз зроблять обстріл артилерією, а потім підуть на штурм позицій. Якщо я виживу, то обов'язково потрібно дати гідну відсіч і щонайбільше положити русні. Навіть цінною власного життя – головне, щоб хлопці вижили. Потім я подумав про дружину й доньку, які плакатимуть над моєю могилою, і в самого потекла сльоза. Знову було чутно роботу ворожого міномета, але тепер разом із артилерією. Таке відчуття, ніби вони домовилися, що різниця між пострілами артилерії була приблизно до п'яти хвилин, а між мінометами – до десяти. Ця інформація була корисною, можливо, але не в той час.

Вибух! Усе в пилу, нічого не видно, шматки каміння падають додола. Починаю відчувати смак бетону і ще чогось горілого. Судомно максимально втискаюся в підлогу й колону, щоб зменшити свою площу ураження осколками від снаряда й бетону, що розлітаються навкруги, як новорічний салют. У такі моменти в голові лунає тільки «щоб ви виздихали...» – і дуже багато нелітературних слів.

І знову вибух. Цього разу знову переліт, також сто-двісті метрів поза нами, але тепер лівіше від нас.

Розумів: є максимум хвилина, щоб оглянути себе й, можливо, надати комусь допомогу. Та й цікаво було, куди впали снаряд або міна. І води хотілось. Розплющивши очі, немовби нервовими волокнами перевіряв сам себе, як телефон автоматично перевіряється на віруси. Відчував, що нічого не болить, не терпне й нічого мокро-го чи теплого, що може свідчити про кровотра-ту, по тілу не ллється. Поглянувши на підлогу, де лежить каміння, я зрозумів, що воно здето-нувало приблизно за двадцять метрів від мене і вдарило об бетонну стелю заводу. Вибуховою силою проломило її, утворивши купу бетонних уламків та отвір у стелі приблизно до пів метра в діаметрі. Я усміхнувся, бо розумів, що живий і можу ще ганяти русню.

Знову постріл ворожого міномета. Тоді він працював по нашій позиції приблизно годину, може, півтори.

Було їх приблизно п'ятнадцять. Більшість із них були перелітні й попадали за нашою по-зицією. Лише три міни влучили в завод. І го-ловне, що всі три уразили ту сторону, де я був. У такі миті думаєш, що ти проклятий і до вече-ра дай Боже дожити. Решта мін падали поблизу заводу. Одна приземлилася навпроти централь-ного входу, поранила одного з наших бійців, які були там виставлені для спостереження й прикриття тілу. Поранення припало на руку, а саме на палець й плече.

Я знаю, що він у той час між падіннями мін вів спостереження й десь не почув або просто

прогавив чи на щось відволікся. Не встиг сховатися й зазнав поранення. Я тоді лише почув вибух – і хтось повідомив іще розміщення людей по годинниковому колу й цифру «300». Я зрозумів, що є поранений. Це було вже наприкінці обстрілу, але тоді цього ніхто ще не знав.

Діждавшись павзи й надавши домедичну допомогу, того хлопця евакуювали. Евакуація була піша. Приблизно двісті метрів по прямій, а потім забирало евакуаційне авто, водієм там був мій знайомий «Сай». Високий, із рудою бородою, худорлявої тілобудови, зі спокійним характером і раціональним мисленням. «Сай» завжди приїжджав, незалежно від щільності ворожого обстрілу.

Після закінчення ворожого обстрілу та миттєвої евакуації пораненого – в найкращих традиціях полізла русня. Почалися стрілецькі бої, ліворуч заводу русня почала штурм, як я і передбачав. У книжці так і написано, що після арт-обстрілу потрібно штурмувати.

У той час було чути лише стрільбу стрілецької зброї, влучання ворожих куль у стіну та їхній рикошет. Бій точився хвилин до п'яти, але поки він тривав, я спостерігав наш сектор, щоб не обійшли з правого боку. Хоч і хотілося перебігти на сторону заводу, де був бій. І також укласти спати пару русні. Але так неправильно – не можна покидати свою позицію і свій сектор.

Бій помалу стихав. Уже не було довгих черг або масованого обстрілу стрілецькою зброєю. Були малі черги або й зовсім одиничні постріли.

Під час бою я не почув, чи є в нас поранені або вбиті. Тому вирішив повзти, щоб дізнатися про стан справ, і всі як один відповідали, що в усіх «плюс». Це значило, що ми без утрат.

Відповівши «“ВВ” плюс», я вирішив усе-таки змочити губи водою і знайти хоч крихти від їжі. Оглянувшись навколо себе, обережно, щоб не наступати на скло або інші предмети, які можуть видавати нашу присутність, я помалу наближався до своєї мети, про яку мріяв, відколи розплющив очі. Уже біля води (а її було тільки пів пляшки півтораліτροвої) я зрозумів, що я не один, я бачив ті очі, які дивилися на мене, коли я йшов. У тих очах було прохання: «І мені дай».

Узявши пляшку в руки, я змочив губи, зробив маленький ковток, який насичував усе тіло. Тієї миті в мене було таке відчуття, що випив би ціле відро води й не напився. Зробивши маленький ковток і закрутивши пляшку, я почав підносити її вгору – ніби даю кожному, хто на мене дивиться, тим самим пропонуючи кожному випити трохи води.

Перший відгукнувся «Мамай», піднявши ліву руку й кивнувши головою. За ним – інші. У цей час навколо була тиша могильна, навіть пташки не співали.

Невеликими кроками, щоб не зчинити зайвого шуму, я підійшов до «Мамая», помалу передав йому пляшку й, нагнувшись, запитав:

– Де ти бачив їжу? Бо я вмираю з голоду.

– Біля центрального входу, там де хлопця сьогодні ранило, може, під шифериною сховано.

Дивись, щоб ніхто з русні із квадрокоптера тебе не помітив.

Заодно я вирішив поглянути, що русня зробила з нашою будівлею. Бо сьогоднішні влучання – це не перші влучання в неї. І не останні...

Я попросив «Мамая», щоб попильнував і мій сектор, поки сходжу по їжу, й запитав, чи хоче поїсти він. «Мамай» сказав:

– Якщо є вода, то візьми більше води.

Закінчивши розмову, я став рівно й почав прислуховуватися, щоб почути ворожий постріл і зрозуміти, можна йти чи краще зачекати. Заодно оглянув дорогу, якою ітиму, – щоб менше створювати шуму. Година була сьома або восьма. Сонце вже пекло, хоч і залишалася прохолода в темних кутках заводу.

Я крокував до центрального входу, а в голові крутилася думка. Вона мене багато де переслідувала, і я завжди намагався гнати її геть. Думка, як мене вбивають, коли я роблю наступний крок. Вона до мене поверталась, і я не розумів, чи це нормально. Хоча я розумів, звідки вона береться. Вікна – великі, стіни – тоненькі. Русня знає, де ми. І я більш ніж упевнений, що за нами спостерігає снайпер, видивляється, мов сокіл, свою здобич. Але я не боявся та й не хотів боятися, бо не було кого. Вони – звичайні люди, які не вміють думати своєю головою.

Я робив крок за кроком і перед тим, як вийти на нове місце чи відкрити ділянку, звідки міг бачити ворога, нагадував собі, що він мене теж бачить, а тому робив швидко перебіжки. Таких відрізків

у нас існувало тільки два, але вони були чудово простріляні ворогом, бо стіни пробиті кулями, а це означає, що ворог прострілює вікна для профілактики. Або справді він когось помічав і стріляв на ураження. Але при мені такого не було. Дійшовши до першого відрізка, який мені потрібно було здолати, наблизившись помалу до дверного проходу, я ледь-ледь виглянув і помалу роздивлявся вікна сусідньої будівлі. Це була п'ятиповерхівка радянських часів із сучасними балконами та вікнами. У ній сиділа русня. Нас відокремлювали дорога й бетонний паркан, за яким стояли руді гаражі, а наступною була наша будівля.

Я оглядав кожне вікно на виявлення руху або чогось підозрілого, але нічого не виявив. Лише

помітив Женю, який спостерігав за цим будинком. Сховавшись за верстатом, він сидів на стільці – на що я усміхнувся, бо це мало такий вигляд, ніби чоловік сидить у кав'ярні, йому довго не несуть замовлення й він щосекунди виглядає. Але тут він виглядає русню, що прийшла, як чума, й нищить усе навколо.

Поки я спостерігав, як спостерігає Женя, він може, відчув, що позаду хтось на нього дивиться, й обернувся, на що я кивком голови привітався й знову посміхнувся. Він також привітався. Після цього обернувся, щоб далі спостерігати за злочасною будівлею.

Оглянувши сектор, я проскочив перший відрізок, помалу рухаючись уперед і тримаючи зброю напоготові. Дивився праворуч, бо там вікна виходили на ворога. Я шукав перед собою місце, де займу позицію для відбиття нападу й де буде надійний сховок під час ворожого обстрілу артилерією.

Діставшись другого небезпечного відрізка, я також обережно підійшов і поглянув у вікно, звідки було видно будинок із руснею. Перевіривши, чи немає руху в його вікнах, оглянув центральний вхід. Він був за три кроки від мене. Упевнившись, що прохід вільний, зробив три швидкі кроки – і ось я в центральному проході.

Помітивши хлопця, який пильнував центральний вхід, що за сумісництвом був у нас тилом, я навіть схопився за зброю, але побачив жовтий скотч на руці. Це означало, що він наш – не раб, а вільна людина.

Я привітався, запитав, як справи. Він усміхнувся й сказав, що все добре. Я поцікавився, чи не бачив десь тут він сухпай і воду. Він відповів, що за дверима щось бачив, але не певен, що там щось залишилося. Я подякував. Зараз поглянемо. Я запитав, чи тут тихо. Він відповів, що тихо, але зліва був дискач хороший, кажуть.

– П'ять руских убили, але я не бачив – лише чув бій.

Я відповів:

– Хлопці – молодці. Піду знайду щось поїсти, бо там ціла згряя голодних і злих, – я говорив це, помалу встаючи й придивляючись до дверей, за якими мала бути їжа. Хоча на перший погляд там нічого немає.

Прощаючись, я помалу рухався до виходу із заводу. Це був ніби коридорчик задовжки метрів десять. Він виходив на СТО, де були розібрані автівки й побиті гаражі – мов твердий сир із маленькими дірочками по всій конструкції. Двері центрального входу були висотою метрів п'ять, із дерева, оббиті металом, а замість замка – ланцюжок і болт.

Помалу підходячи до них, я бічним зором дивився, щоб не прогавити ворога, якщо він зайшов нам у тил, а основний погляд був зосереджений на виявленні їжі та води. Підійшовши до дверей, я виявив шмат обірваного одягу, яким було щось накрито, і в голові моєї промайнуло лише одне слово: «джек-пот».

Прибравши ганчірку, я виявив, що під нею лежать боєприпаси у великій кількості й те, що

я так довго шукав, – три повні запечатані пакети сухпайка. Я радів їм, як мала дитина якійсь чудернацькій цукерці. Узявши один сухпай, зрозумів, що потрібні й боеприпаси. Бо траплялися моменти, коли був бій, а їх залишалося небагато. Тож узяв пару пачок. Ідучи на свій пост, розповім іншим, що тут є їжа та БК. Відтак я поспішно накрив наше сховище й швидко рушив у зворотному напрямку.

Підійшовши до хлопця, який у центральному проході стежив за тилом, я сказав:

– Друже, там є пайки. Хочеш – то йди й візьми, а я поки поспостерігаю. І якщо треба боекомплект, теж можеш зарядитися.

– Дякую. Я поки що не голодний. А води там не було? – запитав він.

– Ні. Лише їжа й боекомплект. Добро, тоді тримайся. Я піду додому.

Хлопець усміхнувся й продовжив спостереження за сектором. Помалу виходячи в небезпечну зону, я не знав, як правильно вчинити. Віднести їжу зразу хлопцям, які разом зі мною обороняють праву частину заводу, чи піти до інших і розповісти про їжу та боеприпаси.

Спершись плечем на стіну, я тримав у лівій руці сухпай, у сумці скиду, яка висіла посередині на висоті пояса, – приблизно двісті патронів, а в правій руці – автомат. Вирішив, що віднесу їжу, а потім по радіостанції повідомлю всім, хто не знає, що вона є. Хоч я і не зрозумів, чому це не зробили раніше, чому не повідомили. Але зараз не час для розбирання, та й не місце.

Зрештою я наблизився до небезпечної ділянки. Мов дикий кабан, проскочив перший відривок, без зупинки промчав другий – і швидко забіг у праву частину заводу. Ось я вже на місці. Нервово обернувшись, хлопці, певно, подумали, що я русня. Але роздивилися – й за секунду нервовість пропала. Я підніс пакунок сухпаю вгору, демонструючи, що є їжа й вона на всіх, на що хлопці відреагували усмішками та тихими оплесками. Це збоку видавалося німим кіно, де в головній ролі був я – як Чарлі Чаплін.

Підійшовши до перевернутого ящика, який слугував для нас столом або лавкою, я поклав сухпай. Знайшовши ніж у кишені, відкрив його. У кожному сухпайку є три прийоми їжі: сніданок, обід і вечеря. Сніданок і вечеря були бідні, а найбільше їжі – в обіді. Там навіть траплялися солодоці, ізюм чи шматок шоколаду. Але це була велика рідкість.

Поки я відкривав сухпай, підійшли «Мамай» і «Прокіп».

– О-о-о-о. Молодець. Тепер наб'ємо пузо до відвалу, – пожартував «Мамай».

– Ага, дивися не переїж, – усміхнувся «Прокіп».

– Фуршетний стіл. Налітай! – сказав я.

У той момент, коли я це промовив, почувся глухий стук об залізо. Я завмер, і всі навколо теж.

Ніхто не міг зрозуміти, що це було: чи хтось із нас стукнув, чи знову русня робить обстріл. Ми були мов воскові фігури, в яких лише очі бігали зліва направо, ніби в пошуках чогось. Не минуло й секунди, як ми почули ще один вихід, і це

нас переконало, що перший звук був також виходом і нам час ховатись. Подивившись на свою колону, яка була від мене за десять кроків, я зрозумів, що не встигну добігти – потрібно шукати укриття десь тут.

Ледь устигши подумати це, я почув постріл, і знову, і знову. Загалом їх було зроблено п'ять. Ми зрозуміли, що зараз буде весело. На пошуки укриття залишалася секунда. Я просто присів біля металевого ящика й чекав на вибух. «Мамай» залишився біля мене, а «Прокіп», зробивши декілька кроків, сховався біля стіни, що стояла посередині нашої половини заводу.

Щойно ми присіли, як почалися прильоти. Вибух за вибухом. Осколки не видавали звуку, але чудово було чути вибухи мін. Після того як упала остання міна, в рацію хтось говорив трохи збудженим голосом:

– У нас «триста». У нас «триста». Потрібна допомога!

Усі зрозуміли, що русня поцілила.

Командир, виходячи на того, хто передає інформацію, промовляв по рації:

– Я – «Дімон». Хто «триста»? Позивний...

– «Бос» «триста», дальній тил КПП.

– Із ким я спілкуюся? Я не можу зрозуміти. Хлопче, видихай-вдихай. Ти зможеш надати домедичну допомогу? – питав «Дімон».

– Я – «Лебідь». Як прийняли? Я – «Лебідь»!

– «Дімон» прийняв. «Лебедю», евакуація потрібна?

– Так.

– Зараз прийдуть люди на заміну! Жди!

Усі мовчали, щоб не пропустити жодного слова в діалозі «Лебеда» й «Дімона».

Розуміючи, що це не останній залп, я обережно, але швидко пробіг до своєї колони і квапливо оглянув сектор.

Тієї миті зайшов якийсь чоловік і стривоженим голосом, викидаючи із себе слова, квапливо промовив:

– Один – бігом на КПП! Там хлопців потрощило.

Не встиг він договорити, як «Прокіп» устав:

– Я піду!

На хвилину зав'язалася суперечка: кожен пропонував себе. Але незнайомиць махнув рукою, це означало «ходімо». Усі мовчали й молилися в думках, щоб із хлопцями нічого страшного не сталося.

Через хвилину, почувши, що потрібна допомога, я передав свій напрямок «Мажору» й вирішив піти допомогти.

У цей час забіг «Мамай» і каже:

– Там хлопці в крові сидять. «Босові» ногу пробило, і обличчя в крові. «ВВ», йди допоможи. Ти ж медик.

– Зараз іду. Там є щось серйозне? – запитав я.

– Дивлячись, що для тебе серйозне, – відповів «Мамай».

Під час цих слів я вже виходив обережно з нашої сторони заводу, пильнуючи всіх місць, звідки ворог може вести вогонь. Намагався швидко дійти до хлопців. Шлях зайняв у мене не більше

п'яти секунд. Увійшовши в коридор, я побачив осіб десять, на чолі з командиром «Дімоном», який оглядав поранених. Поранених було двоє, і один контужений, який сидів поруч. Повністю в бруді й бетонному пилу. Я запитав:

- Кому потрібна допомога? Що трапилося?

Але я зрозумів, що нічого страшного, бо руки й ноги були на місці, а найважливіше – голова. Лежачих не було, що дуже радувало. Так, поранення були, проте легкі. З легким пораненням був «Лебідь»: йому уламки пробили руку й ногу, але м'язову частину. А от «Бос» постраждав набагато більше. Йому уламки пробили праву ногу від п'яти до паху. Вони були такі дрібні, що здавалося, ніби всю ногу проколото маленькою голкою. Хоча було й кілька великих поранень, завдовжки як ніготь, – у районі коліна із внутрішнього боку, тож він не міг ворухити ногою і спиратися на неї. Також були поранені плече й шия, кровоточила щелепа, з якої звисав шмат м'яса та виднілася кістка. Вона явно була пошкоджена, бо на м'ясі виднілися її шматочки.

Побачивши те, я зрозумів, що для збереження життя їх потрібно евакуювати. Чи знають про наші втрати москалі? Підійшовши ближче, я бачив, як хлопцям надають домедичну допомогу – роблять звичайне перемотування поранень. Запитав:

- Тяжкі є?

- Усе добре. Йди на позицію, – відповів «Дімон».

- «Бос», ти в нормі? – запитав я знову.

– Усе ок. У мене сильно порвана борода? – з усмішкою на обличчі, але зі стражданням в очах промовив «Бос».

– Ні. Усе ок. До весілля заживе, – посміхнувся я.

Розуміючи, що мені нічого тут робити, я вирішив покинути це місце. Треба залишити велике скупчення людей, бо може прилетіти «дурак» – це назва випадкового влучання снаряда, що може вбити багатьох.

– Будеш потрібен – викликатиму, – сказав «Дімон».

– Добре. Сподіваюся, що не буду, – відповів з усмішкою я і почув від «Боса»:

– Тримайся, і хлопцям привіт.

Виходячи з коридору в центральну частину заводу, я вдивлявся у вікна, з них було видно ворожі будинки, звідки по нас часто вівся вогонь.

Обережно і швидко я пробіг до своєї сторони заводу, і хлопці, немов чайки на ласощі, напали на мене із запитаннями:

– Що трапилось? Усі живі? Що там роблять?

Я відповів, що все добре, житимуть.

Нас уже на позиції на одну людину стало менше, сильно це нічого не змінювало, але втра-ти – це втрапи, і вони пригнічують.

Хвилин через п'ять по радіостанції я почув голос «Сая», який повідомляв, що майже на місці, тим самим даючи сигнал для евакуації поранених до точки, звідки їх забирали машиною і везли в Лисичанськ у госпіталь.

Приблизно за дві хвилини поранених привели до точки й передали до евакомобіля, про

що ми дізналися з повідомлення по радіостанції. Тоді ж таки ми почули, що до нас прибули друзі.

Ще приблизно через хвилину почулися поодинокі постріли з різних боків заводу, що збивало з пантелику. Та й акустика заводу була така, що здавалось, ніби й усередині нього точиться бій, але не було звуків влучань у стіну чи рикошету від неї, тож ми розуміли, що бій іде насправді за будівлею, хоча не могли зрозуміти, де саме. Тому всі нагостирили вуха і стали вдивлятися у зелені навколо заводу, а навколо були густі зарості клена та кущі пирію, заввишки до пояса середньої людини. Звуки стрільби з поодиноких починали переростати в активний бій, але ні рикошету, ні влучань у стіну не було. Цей бій тривав хвилин до п'яти – і перестав, що всіх здивувало, адже бій був нібито перед нами, однак ніхто його не бачив і участі в ньому не брав.

– Це що, орки самі із собою воюють? – із глузливою посмішкою запитав «Мамай».

– Не знаю, напевно, вирішили зекономити нам час і сили, – оглянувшись навкруги, сказав я.

– Нехай уже поскоріше самі себе переб'ють. І нам буде добре, і в світі лайна менше, – додав «Мажор», який сидів за верстатом із заплющеними очима. На те всі тихенько засміялись.

Але не все так чудово було: через хвилину-дві в колону, за якою я був, прилетіла куля, і ми зрозуміли тієї ж таки секунди, що вони вже тут і розпочався бій. Я не бачив, звідки вона прилетіла й не розумів, чи прицільно стріляли в мене, тому побоявся стріляти у відповідь, але «Мамай» і

«Мажор» почали вести вогонь по двоповерховій будівлі, де могли бути орки, – прострілювали короткими чергами всі підозрілі місця, які бачили. Подивившись на «Мажора», я запитав:

– Тобі їх видно?

– Ні.

– А в кого ви стріляєте?

– Звідкись воно прилетіло, – сказав «Мамай».

Цієї миті по радіостанції входить «Дімон»:

– Хто стріляє?

– Праворуч був постріл по нашій позиції, робимо профілактику, – пояснив «Мажор».

– Прийняв, – відповів «Дімон».

Тієї секунди я почув по радіостанції:

– Друзі вдома.

Мене зацікавило, хто такі «друзі», але знову в мою колону прилетіло, і вже не одна куля. Це була автоматна черга, по звуку я розумів, що орки здебільшого перебувають поза будівлею – і той постріл був перевіркою, чи ми тут є, або дуже косим прицільним.

Усе навколо тріщало, рикошетило об стіни й верстати. Я намагався поцілити хоч одного орка, але заважала густа зелень, тому я стріляв приблизно в ті місця, де може бути противник. Такий бій протривав, хоч як це дивно, хвилини дві, а потім почав стихати, наприкінці його почувся тихий, але пронизливий шльопок. Ми не могли зрозуміти, хто це працює, свій чи чужий, але точно розуміли, що снайпер.

Припинився бій, навколо все затихло, ані птахи не співали, ані дерева не шуміли. Це лякало

найбільше – і водночас давало надію на відпочинок, про який щосекунди мрієш.

На вулиці сонце шкварить не по-дитячому, води хочеться, а її обмаль. Бій десять хвилин як закінчився, я сиджу за колоною і хочу спати. Очі заплющуються. На посту спостерігає «Мамай», сховавшись за верстатом і вдивляючись у зелень. Усі інші також вирішили відпочити, тому поприсідали за укриттям і займаються хто чим: хтось підпасовує спорядження, дехто дозаряджає боєприпаси, а дехто, як я, відпочиває. Я зарядився ще в першу хвилину тиші. Сидячи та прикимарюючи за колоною, я почув знайомий голос «Дем'яна», але він із нами на завод не заходив, і щоб хтось передавав, що він тут, я не пам'ятав.

– Привіт, братан! Ти що, спиш? – пролунав знову знайомий голос із глузливою інтонацією. Відкриваючи очі, я помітив здорового хлопця з великими м'язами і постійною усмішкою на обличчі. Так, це був «Дем'ян». Він був кулеметником і прикривав снайперів, а в мирний час займався кросфітом, тому й був великий у будь-якому розумінні.

– О-о-о, привіт! – з усмішкою відповів я. – А ти що, тут один чи хлопці також приїхали?

– Приїхали. А ти не чув, як вони працювали?

– Добре, що це вони. Бо ми не могли зрозуміти, хто і звідки стріляє.

– Так, це наші, там «Ігор» і «Біс». «Біс» уже встиг підстрелити парочку орків.

– Молодці. Тут весело, – сказав я.

– Я помітив.

– Так ти з нами тут залишишся чи до хлопців підеш?

– Із вами залишусь, – відповів він. – Там хлопці працюватимуть із гвинтівок, а я тут пуліком прикрию.

– Ок, тоді шукай собі місце, де почуватимешся як удома, але не забувай, що ти в гостях, – з усмішкою відповів я.

«Дем'ян» теж усміхнувся й пішов вітатися з іншими хлопцями. У цей час «Дімон» передає, що над нами літає ворожий безпілотник типу квадрокоптера, бути всім обережними, на що всі відплюсували, що зрозуміли інформацію.

Безпілотник літав над нами хвилин де-сять-п'ятнадцять, потім полетів. Я зрозумів, що це був огляд нашого укріплення (заводу) і що вони можуть робити його, щоб зруйнувати споруду й похоронити нас під завалами, або проаналізувати, скільки живої сили може бути на заводі і що їм потрібно, щоб перемогти. Коли квадрокоптер полетів у житлові квартали Севе-родонецька, що було чутно по звуку, який віддалявся, усі зрозуміли: щось має початись, – але ніхто не знав що. І лише між собою ми говорили, що зараз почнуть або артилерійський обстріл, або штурм піхотою. Але тоді нам іще невтямки було, що жоден із нас не вгадав і навіть не наблизився до істини.

Хвилин через п'ять після відльоту дрона ми почули звук техніки – танка. Усі почали трохи нервувати, бо хоч і мали чим підбити його, але танк є танком, це страшна сила.

Через секунду озвалася радіостанція.

– Усім увага, чутно танк орків, приготувати протитанкові засоби, – передавав «Дімон».

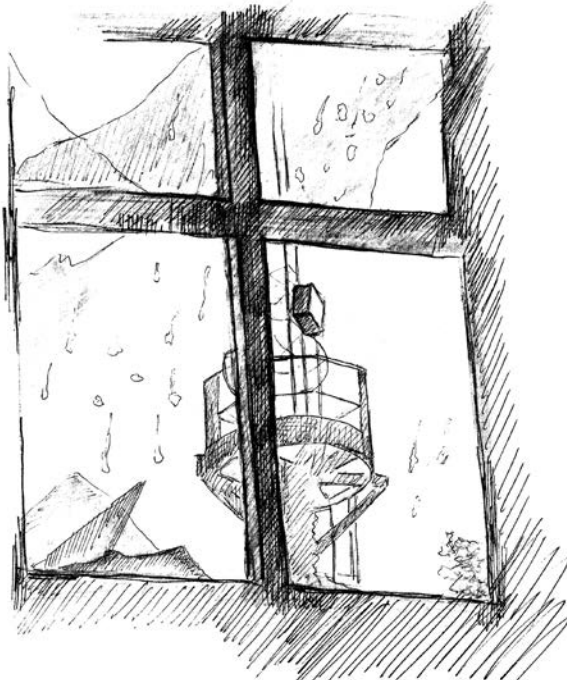
На той час усі були готові, що танк почне розносити наш завод у друзки, тому особисто в мене був великий викид адреналіну в кров, почали тремтіти руки й ноги, ніби я замерз, і легенькі мурашки забігали по шкірі. У інших хлопців, я теж побачив страх в очах, але хоробрості – набагато більше.

«Мажор» із його другом узяли по РПГ-22 й приготувались, якщо що, зразу робити постріли. «Мамай» у цей час із дикою усмішкою на обличчі та широкими очима заявив, що танку відірве башню й відшмагає танкістів, на що всі почали сміятись, і це трохи розрядило обстановку. Але сміх перебив дивний звук, який нагадував звук пробитого колеса або салют, який пролітає повз тебе.

Усі затихли в очікуванні, що буде далі, а далі почулися ще два такі самі звуки. Ми по звуку розуміли, що летить від ворога в бік Лисичанська, але дуже низько.

– Хлопці, що за кабель упав із неба? – запитав «Мамай».

Не встаючи із-за колони, але намагаючись побачити, я трішки схилився набік і обернув голову в напрямі нашого сектору спостереження. Так, справді там з'явився товстий кабель, товщина його була як три пальці дорослої людини. Я з таким не зіптовхувався, тож не розумів, що це.

Повідомив командира, що в нас звисає білий товстий кабель, якого раніше ми не спостерігали.

– Хлопці, це «горинич», усім в укриття! – швидко промовив «Дімон». – Вони кинули на наш завод три «гориничі», після детонування яких від нього нічого не залишиться.

«Добре ми їх допекли», – подумав я і почав підійматися, щоб знайти місце для схову, де, можливо, виживу. Брудними руками підняв шолом, який лежав на підлозі. Неквапливо надягнув його на голову, і в цей час пролунав такий вибух, що шматочки скла, які не повилітали досі, таки вилетіли. Здійнялася пилюка, і було легке відчуття, що ударна хвиля трішки гойднула мене.

- Це що таке? – запитав «Мамай».

- «Горинич», – відказав «Дем'ян».

- А чому один?

- Не знаю.

- А ти сильно розчарований, що лише один спрацював? – здивовано дивлячись на «Мамая», з глузливою інтонацією запитав «Мажор».

У цей час я також не розумів, чому один і чому завод іще цілий. Мої думки перебила радіостанція, де «Дімон» повідомляв:

- Хлопці, все добре, «гориничі» перелетіли завод і впали далі на гаражі.

А гаражі були приблизно метрів триста-чотириста від заводу.

«Слава Богу, нас минула невдача», – подумав я. Приблизно через хвилину ми знову почули техніку, і знову по звуку зрозуміли, що це танк. Раптом «Дімон» викликав по радіостанції «Мамая» до виходу із заводу й попросив узяти із собою «пташок» (це була назва будь-якого літального апарата). Передавши сектор спостереження мені, «Мамай» із поспіхом почав копирсатись у своїх пожитках. За мить його вже не було – лише розкидані речі.

Спостерігаючи за сектором, я намагався вгадати, чого очікувати надалі.

Хвилин через десять забіг «Мамай» із широкими очима та божевільною усмішкою:

- Там танк і БМП йдуть прямо на нас!

Швидкими рухами він укладав «пташку» до своїх речей, у сумку.

- Піхота є? – запитав я.

- Ні, але чого варті танк і БМП!

- Це тупо, - сказав я, - відправляти лише техніку, без піхоти.

- Я кажу що бачив. Тут їхній РП. Так лупить, що я трохи не втратив «пташку».

- Може, піхота десь біля нас? - я ще пильніше почав вдивлятися в зелень навколо заводу.

Перекинувшись думками з «Мамаєм», по радіостанції виходив на всіх «Дімон»:

- Увага! До нас їде техніка. Приготувати подарунки, зараз буде весело.

Після цих слів я почув постріл, і тієї самої секунди - «прихід», який здетонував на стіні нашого заводу, та падіння уламків стіни. Стало зрозуміло, що танк приїхав розбивати наше приміщення. Тієї ж таки миті всі поховалися, як таргани на кухні. Усі хотіли знайти якнайкращий сховок, а «Мажор» зі своїм другом приготували РПГ-22 для орків: намагались виглядати, щоб не прогавити.

Танк випускав снаряд за снарядом, роблячи з нашого заводу сир. Після п'яти-шести снарядів підключилась БМП, яка розбавляла швидкі гучні постріли танка теж швидкими, але тихішими - які щось розносили в друзки. Щось або когось.

Закінчила стріляти БМП, закінчив і танк, і як солодка парочка, хіба що не взявшись за руки, вони зникли в житлових кварталах Севе-родонецька.

Чую звуки техніки, яка віддаляється, і мимоволі з'являється усмішка на обличчі, бо я ще живий.

По радіостанції «Дімон» запитав, чи всі живі, і по черзі всі відплюсували, але були й «трюхсоті» – ті, хто спостерігав за тилом заводу. Клятий снаряд пролетів фронтову стіну, яку розбивав танк, опинився в тильній частині, де перебували спостерігачі, влучив у колону, яка тримала стелю. Там шматками бетону й самого снаряда поранило хлопців, яких я близько не знав – знав лише в обличчя – і те, що вони мобілізовані. Почувши, що є «трюхсоті», я вирішив піти поглянути, що трапилося, хоч і раніше «Дімон» казав: як трапиться щось серйозне, він мене викличе.

Передавши сектор «Мамаю», в якого зникла з обличчя усмішка, я неквапно почав рухатись до виходу з нашої частини заводу – так щоб не шуміти, намагався обходити скло. Адже ворог думає, що вбив нас, а нам це на руку. Наближаючись до виходу з нашої частини заводу, передав по радіостанції, що орки зробили дірку в бетонному паркані, який стояв перед заводом і був ніби кордоном між нами й ними. Після тих слів, я вважаю, всі до останнього зрозуміли, що наступний крок – це піхота противника. Але мене захоплювала цікавість, чого наробив танк, бо в нашій частині нічого не було, але ми чули, що постріли детонують усередині заводу.

Зробивши маленький крок – так, щоб одним оком помітити центральну частину заводу, – я вбачив хмару пилу, який стояв і крізь який ледь-ледь виднілись вікна, а правильніше – те, що від них залишилося. На підлозі – уламки цегли та скла, деякі верстати – понівечені. І серед цього

жахіття з-за великого верстата, немов ховрашок, виглядав Женя. Женя був мобілізований, високий, худий із рудуватою бородою. У мирний час він любив подорожувати світом, знав багато мов.

Колись я запитав його, навіщо він пішов на фронт, на що він відповів: «Я ж не баба», – з усмішкою на обличчі.

– Женю, ти живий? – я намагався догукатися до нього трохи голосніше, ніж пошепки.

Він різко повернув голову й сховався за верстат.

– Так, усе ок, – відповів, знову помалу визиравши назад і стежачи за будинками, в яких сидять орки.

Переконавшись, що з Женею все добре, я зробив іще пару кроків і зайшов досередини центральної частини заводу. Я помітив: фронтова частина будівлі просто рясніла дірками – як сир. Розмір їхній був приблизно метр, а загалом таких отворів я нарахував сім. Вони були на висоті метрів двох від підлоги, що мене здивувало й водночас порадувало, бо такі постріли менше завдадуть ушкоджень, ніж прямі, які будуть на рівні метра. Роблячи неквапливі кроки й розглядаючи руйнування від орків, я опинився на вихідній частині, де й були спостерігачі. Там я помітив, що сталось, але поранення їхні були незначні. Одному кілька осколків проникли в районі ноги, а іншому пошкодили пальці руки. Вони вже не можуть брати участь у бою, тож їх потрібно евакуювати. Хлопці були обізнані, тому самі себе перемотали. Побачивши, що все

добре, я запитав про всяк випадок, чи потрібна моя допомога, але вони відповіли, що ні.

Помалу просуваючись до своєї частини заводу, я оглядав пошкодження, завдані ворогом, та приблизні позиції, звідки він міг за нами стежити. Знову намагався не ступати на бите скло – вперемішку з битою цеглою, розкиданою тепер навкруги. Проходячи, знову зустрівся очима із Женею, кивнув йому головою («Чи все добре?»), він теж кивнув («Так»).

– Чому їм удома не сидиться? – різко запитав пошепки «Дем'ян».

– Я знаю, – з таємничою усмішкою відповів «Мамай», витримавши павзу. Із подивом на обличчях я і «Дімон» одночасно запитали:

– І чому?

– Та тому що вони підараси.

Тим він розрядив обстановку й викликав усмішки на брудних обличчях. Хвилин через п'ять-десять почувся постріл снайперської гвинтівки, яка нагадувала своїми звуками пробите колесо, хоча вони були швидкі й розсіяні, щоб не можна було дізнатись, звідки б'є стрілець. Через хвилину – знову постріл, ми не розуміли, куди стріляють, бо навкруги було тихо. Переглядаючись, ми ніби запитували один в одного очима: хто й куди стріляє. Я вирішив, що мені краще сховатися за колону, й почав помалу рухатися до неї, аж тут раптом усі навколо почули крик із-поза стін заводу, звернутий у наш бік:

– Ей, укропи, вас тут нічого не жде! Якщо ви не здастесь, ми вас переб'ємо!

Під час тієї красномовної промови лунає по радіостанції:

– Хтось бачить цього дебіла?

– Так, бачу, він під парканом, там де БМП зробила діру, – по голосу мені здавалося, що це озвався один зі снайперів – «Ігор». Я давно був із ним знайомий. Невеликого зросту, з гусарськими вусами, він завжди мав усмішку на обличчі.

– Він один там? – запитав «Дімон».

– Ні, вони там у рядочок вишикувались, осіб із десять.

– Дякую. Хвилинку. «Ігорю», а ти можеш дістати їх? (Тепер я переконався на всі сто, що це був Ігор).

– Так, але тільки одного. Потім усі решта повтікають.

Минула одна хвилина тиші.

– Мені працювати? – поцікавився снайпер.

– Одну хвилину, зараз коректуватимеш, – відповів «Дімон».

– Добре, а хто працюватиме?

– «Кіт».

– Прийняв, чекаю.

По радіостанції все затихло. Я розумів, що зараз запрацює міномет – радянський ПМ 120 мм, – а ворог від нас приблизно на відстані п'ятдесяти метрів, за бетонним парканом, та й пряме влучення такої зброї рахується з похибкою пів сотні метрів від цілі. Словом, є відсоток поціляння по нас.

Почувши, що зараз працюватиме «Кіт», хлопці почали пошепки жартувати, що потрібно здавати позицію, бо він усіх побаранить. Почався

тихий сміх. Усі, хто не був схований, пішли у своє укриття, хоча «Кіт» був добрим мінометником, воював із 2014 року. Та й команда була в нього добра, вони нагадували один механізм, який не можна розбирати.

Отже, хлопці сховалися в укриття. Я своєю чергою просто сів на підлогу й поглянув на годинник, тому що час тягнувся дуже довго й таке відчуття було, що вже мала настати ніч, але сонце не сідає, та й той дурень за парканом досі кричав, щоб ми здавались. Але на годиннику було 15:30 02.06.2022 року.

Я розчаровано видихнув і оглянув себе: Боже, оце я, брудний, штани, напевно, не відперуться від мазуту ніколи, і автомат брудний, у мирний час уже тисячу доган за таке отримав би.

- Що там? - притулившись до центральної стіни, запитав «Дем'ян».

- Де? - перепитав я, дивлячись на нього.

- Ну, ти так видихнув, ніби щось сталося.

- Та час тягнеться як гумовий. Хоча коли мир - його не вистачає.

- Є таке, - з усмішкою відповів він, але його слова перервали свист і шурхіт міни, яка летіла з боку Лисичанська. Я розумів, що це працює «Кіт», але ніхто не скасовував такого, як можливість промахнутися. Я затулив вуха. Потім пролунав вибух - і я почав прислухатись до радіостанції, щоб дізнатися, що діється навколо.

- Попав так само, - теж здивованим голосом відповів «Ігор» по радіостанції.

- Добре, спостерігай, - відповів «Дімон».

Приблизно через хвилину знову пролетіла міна – і знову вибух. Вибухи були дуже гучні, ніби вони біля тебе.

– Усе, їм хана, – з радісною інтонацією промовив «Ігор».

– Що там, «Ігорю»? – поцікавився «Дімон».

– Перша лягла біля них на відстані десяти метрів, група почала відступати й тягнути поранених, але друга впала метрів за п'ятнадцять-двадцять від них, і я не бачу рухів.

– Це добре, – сказав «Дімон».

Після доповіді «Ігоря» почалася стрільба, судячи зі звуків – працювали по фронту нашого заводу й трохи лівіше. Було чутно пару кулеметів та короткі автоматні черги. Я піднявся, став на коліно й почав помалу визирати з-за колони, хоч бій і був з протилежного боку заводу. Я розумів, що, може, це обманний маневр. Із-за колони, тримаючи зброю напоготові, поглянув на хлопців, які теж спостерігали за сектором і вдивлялися в землю за вікнами.

Бій триває вже хвилини дві, чути вибухи гранат і рикошети куль, але на нашій стороні нічого немає. На свій страх і ризик я поглянув на «Мажора» й рухом автомата дав йому знак, щоб тримав свій сектор. Він кивнув головою на знак того, що зрозумів мене. Потім жестами рук я показав йому, що хочу піти до фронтової частини заводу – через маленький коридор, що був перед нами й чудово прострілювався щойно ворогом під час бою.

Мажор знову кивнув. Я помалу виступив із-за колони й пішов коридором, де було багато двигунів від вантажівок. Намагався так рухатися,

щоб у разі чого прикритися ними. Пересувався напівсидячи, з автоматом наготові. Фронтowa частина заводу, куди я потрапив через коридор, нагадувала нашу – але без маслянистого бруду й верстатів. Там я зустрів Денчика з мобілізованим бійцем, той був високий, худий і мав спокійний вираз обличчя. Як я потім дізнався, в його очах я бачив байдужість. Я розумів, що така людина не здаватиметься, але й жити вже не хоче. Денчик був родом із росії, а саме із Сибіру, коли йому було вже років шість, він переїхав до України з батьками й усім говорить, що він українець. Він був невеликого зросту, з міцним тілом.

Побачивши Дена, я жартома промовив:

– Що там, брате? Дивись, як твої земляки лізуть на убій.

– А ти думаєш, чому я звідти виїхав? Я вже малим розумів, що попахує гівном усе те, що там твориться.

Підійшовши ближче, ми обійнялись, поплескуючи один одного по спині, ніби заспокоюючи.

– Що тут у вас? – запитався я.

– Усе добре, але десь іде бій, а ми нічого не бачимо.

– А рикошети десь поруч були?

– Ні, – відказав Ден, – стрільба з лівого боку заводу, а ворог – таке відчуття – стріляє із цього будинку.

Краєм ока я поглянув на перший будинок перед заводом, куди він показав. Я часто бачив його, коли проходив через центральну будівлю, але цього разу він був ближче, я навіть розгледів

холодильник у квартирі на другому поверсі, який іще не встигли вкрасти орки.

Проводячи поглядом угору по будівлі, роздивляючись у ній усі вікна чи отвори, як учили, – малюючи очима вісімку, – я помітив орка, який виглядав із третього поверху з автоматом у руках, але я тоді боявся помилитись і вбити цивільну людину, тому не відкрив вогню, а сховавшись за стіну, де стояв Ден, запитав:

– Дене, ти оглядаєш цю будівлю?

– Так, але не завжди, бо можна й «любопитного» ввіймати. («Любопитного» – так ми кажемо,

коли хтось хоче перевірити, що робиться або що трапилось, а в цей момент прилітає знову – і вже той цікавий умирає через свою нестриманість).

«Так, він має рацію», – подумав я, взявши зброю двома руками, і прицілився в отвір від кулі в стіні, яка відділяла центральну частину заводу від фронтової. Тим самим переконався, що руки мої не тремтять і я здатен уразити противника.

– Навіщо ти цілишся в стіну? – запитав Ден.

– Щойно на третьому поверсі від землі я бачив орка у п'ятому чи шостому вікні (по-військовому поверхи рахуються згори донизу, а вікна – зліва направо).

– Так ти його хочеш анулювати?

– Не знаю, – сказав я, – зараз поглянемо на його поведінку. Ви не проти, щоб я поспостерігав і, якщо що, пошумів?

– Ні, ти що? Я тільки за, – тихо засміявся Ден.

Ставши ближче до краю стіни, я краєм ока стежив за орком, який щось розглядав у лівій частині заводу. Тоді я дав собі ніби обіцянку, що не стрілятиму в нього, поки він не натисне на курок, – хоч і розумів, що це тупо, бо хто знає, що він там робить, може, арту наводить, або приблизно рахує, скільки нас. Одним словом, його потрібно було вбити й не гратись у кішки-мишки, але я відчув якийсь азарт і вирішив дати йому шанс – щоб він сам визначив свою долю. Спостерігаючи, я приглядався також, де можу пробити балкон та вікно й куди краще стріляти, щоб швидко уразити ворога. Спостерігання

виявилось недовгим, хвилини дві. Орк визначив свою долю, зробивши кілька черг із автомата в ліву частину заводу, тому я вже не відчував на собі якоїсь провини, у нього був шанс вижити.

Змінивши прикладку з правосторонньої на лівосторонню, я помалу підіймав автомат – так, щоб не втратити зорового контакту з орком, який навіть не здогадувався, що зараз добігають останні хвилини його життя. Помалу зрівнявши прицільні пристрої, я бачив лівим оком голову орка, який знову виглядав. Напевно, вибирав собі ціль. Поклавши палець на спусковий гачок, я почав тягнути його, щоб уникнути холостого ходу, який стрільбу робить ривковою і неточною. І лише тоді відчув дуже легке навантаження. Я розумів: іще міліметр – і буде точний постріл. Зробив пів кроку вправо і сховав своє тіло за стіною: якщо противник мене помітить, нехай бачить лише пів голови й автомат.

Промовив подумки: я не винен, ти сам визначив своє життя. Натиснув спусковий гачок і випустив коротку чергу. Наступне, що я помітив, – це як орк упав на кухні в будівлі. Але я розумів, що міг його й не вбити, а лише поранити, хоч і цілився в голову, тож вирішив добити його. Оскільки орк стояв на кухні, тобто в кімнаті з балконом, я приблизно розрахував, де він може лежати, на якій висоті від підлоги, й зробив пару черг у приблизне його місцезнаходження.

Почекавши менше хвилини, переконавшись, що він більше не визирає, я сховався за стіну.

– Що там, завалив? – поцікавився Ден.

- Не знаю. Але він упав і більше не дивиться, - усміхнувшись, я опустил і оглянув зброю: чи немає затримок. Наш діалог обірвала кулеметна черга, що була призначена для мене, але кулеметник не знав, де я, тому хаотично стріляв по всіх вікнах заводу.

- Ти когось розлютив, - під шум куль, які влучали в стіни, озвався Ден.

- Ага, я любовника його забаранив.

Ми розреготалися на пару.

- Усім увага, працює кулеметник, - по радіостанції передав «Дімон».

- Ага, ми відчуваємо, - сказав Ден.

- Ну що, ви тут тримайтесь, а я, мабуть, піду, - жартівливо поплескав його по плечі я.

- Звідки він стріляє? - поцікавився Ден.

- Не знаю, - відповів я, - але не здалеку, навіть чутно сам кулемет.

Ден поглянув на праву частину заводу, де був коридор, яким я до них зайшов:

- А давай я поспостерігаю з правої частини, а ти - звідси. Може, помітимо кулеметника. Хоча він уже перестав працювати...

- Давай.

Ми разом поглянули на мобілізованого бійця, який дивно зміряв нас очима. У них читалося: «Довбні». Побачивши цей погляд, ми розійшлися по спостережних позиціях. Але це нічого не дало. Ми спостерігали хвилин п'ять: бою як такого і стрільби вже не було. Хіба що поодинокі постріли - вже згодом.

Отже, кулеметник прикрив орків на відхід. Зрозумівши, що тут глухо й у вікнах ніхто з них

не мелькає, я вирішив повернутися на свою позицію:

- Пішов я до хати.

- Добре, приходь, якщо стане скучно.

- Не прощаємося, - прошепотів я і помалу почав виходити в коридор, який з'єднував нас із правою фронтовою частиною. Іти я знову намагався так, щоб у разі чогось сховатися за двигунами, і вдивлявся периферійним зором у зелень. Не хотів, щоб свої застрелили. Тому, пройшовши половину, я шепотом покликав «Мамає». Почувши кроки приблизно в мій бік, я зупинився, щоб не провокувати. Тієї самої хвилини визирнув «Мамає».

- Що трапилося? Чому гукаєш?

- Щоб не забаранили мене.

- Ах-ха, правильно, бо я давно хочу свого когось убити! - з глузливою посмішкою промовив він.

- У цьому житті все буває, - відповів я, продовживши рух до колони, яка була мені за дім.

- Що там було? - запитав «Мамає».

- Та нічого, забаранив орка... Кулеметні постріли... Певно, бій був на лівій частині заводу.

- Туди «Дем'яна» визвали з пуліком.

- У нас «трьохсотих» немає?

- Ні, немає.

- Це добре.

Я зняв шолом, поставив зброю і поглянув на годинник. Уже було близько четвертої. «Ще зовсім трішки», - сказав я собі, помалу сів біля колони і сперся на неї головою. Спека давала про себе знати, я був спітнілий, хотів води, але

вода була на вагу золота, повітря теж було спекотним, і все, що рятувало, – це притулитися до бетону або лягти на підлогу, що здебільшого й робили.

Я був виснажений, як фізично, так і морально, хоч і намагався завжди усміхатись і жартувати, щоб розрядити напружену обстановку. Війна брала своє і вичавлювала мене як апельсин, роблячи беземоційним – як отой мобілізований боєць, що був на посту з Деном.

Очі мої раз по раз помалу заплющувались і щораз тяжче відкривалися. Навіть мелькали сни, хоч я і не спав. Це дивне відчуття я ніколи не забуду: коли ти не спиш, але сон сниться. Щойно кліпнув так кілька разів, як до мене підійшов «Мажор»:

– Старий, твоя черга спостерігати.

– Та ні, п'ятої навіть немає.

– Уже шоста десять.

– Я швидко підняв руку, щоб доказати, що він неправий, але коли поглянув на годинник, була вже шоста дванадцять. Не міг зрозуміти, як це. Я ж пам'ятаю, що бачив, як усі ходять, але не може бути, що пройшло дві години, поки я кілька разів кліпнув.

– Добре, – сказав я. – Іди відпочивай, я із-за колони поспостерігаю.

«Мажор» пішов на своє місце.

Помалу підводячись, я досі намагався зрозуміти, як так вийшло, що дві години проминуло як одна хвилина. Піднявши шолом і взявши автомат, я почав спостерігати за сектором, і тієї

самої миті мене зацікавило: а обстрілів що, не було? Чи були, а я спав? На першу хвилину мого спостереження було багато запитань, на які я не мав відповіді.

Але поглянувши на хлопців, які відпочивали, лежачи як убиті, я зрозумів, що обстрілів і штурмів таки не було і що справді пройшло дві години, бо сонце вже розтягувало тінь заводу.

Минула приблизно година мого спостереження. Були постріли й бої, але десь далеко. Це чудове відчуття.

Подумалося: може, орки зрозуміли, що війна – це зло, й перестали воювати? Хоча «другий я» розумів, що то все наївні думки.

Почувши автоматні поодинокі постріли поблизу нашої частини заводу, на які навіть ніхто не поворухнувся, я вирішив зрозуміти, звідки стріляли. Узявши автомат двома руками, помалу виходячи з-за колони і вдивляючись у зелень та ледь помітні будівлі за межами заводу на ворожому боці, я вирішив наблизитися до бічної або тильної його стіни й заодно змінити кут спостереження, щоб бачити більшу фронтову частину сектора. Помалу підходячи, я вдивлявся в усе, що здавалося мені підозрілим чи дивним. Але дійшовши до стіни й легенько спершись на неї, нічого не виявив. Зрозумівши, що нічого не бачу, та й стояти тут небезпечно, вирішив іти назад, до своєї колони, але тієї миті почув легкий шурхіт і вибух, який ніби пройшов крізь мене. Мені потемніло в очах, я відчув вибухову хвилю всіма органами. Тієї секунди я думав, що

помер, але кліпнувши, помітив свою колону, хоча розмито, нечітко. Хотів підійти до неї, але ні ноги, ні руки не слухались, і думка про те, що я помер, мене не покидала. Було таке відчуття, ніби душу просто викинуло з тіла. Усе розумів, але ворухнутися було тяжко. Я сам себе благав зробити крок і був у очікуванні того, що зараз почне боліти там, де мене поранено. Кліпнувши ще раз, я вже чітко бачив колону, яка була мою цілпо, – і зрештою відчув ноги й руки. Передусім я ворухнув пальцями руки, а потім зробив крок – невпевнений, не довший, ніж пів моєї стопи. Я тоді дуже зрадив, що живий. Невеликими кроками я дійшов до колони, на яку сперся правим плечем, і намагався сконцентруватися на своїй нозі. Але в голові все крутилося, тернули ноги й руки, я розумів, що зараз упаду, а цього дуже не хотілося. Був свист у вухах уперемішку з шумом, як у старого радянського телевізора, який не ловить сигналу, – такий шум називають «білим». Помалу обернувшись до колони спиною, я ніби намагався відчути, де мене поранило, але нічого такого не відчував – крім слабкості в усьому тілі. Зробивши два глибокі вдихи й поклавши автомат на підлогу, почав обережно мацати себе, щоб виявити поранення, але нічого такого не було. До мене підбіг «Мамай»:

– Як ти? Усе добре?

Але я його ледь чув, і кожне його слово було дуже болючим для моїх вух. Біль пронизував аж до кісток.

– Не кричи, в мене вуха болять, – відповів я.

- Ти поранений?

- Усе добре, трохи голова болить і паморочиться.

Я чув багато звуків від хлопців, але не міг розібрати, що вони говорять, і ті звуки завдавали мені болю. Хотів відповісти всім, що все добре, сказати це голосно, але навіть свій голос чув ледь-ледь, і від нього мені також стало боляче.

- Сідай відпочинь, - ледве почув від «Мамая».

Сівши на підлогу, я намагався сконцентруватися хоч на чомусь, але все навколо хиталося. Це все відбувалось у межах однієї хвилини, але тягнулося, мов година.

«Мамай» пішов поглянути, куди був приліт. Оскільки стіни невеликі, приблизно по плече, місце прильоту можна було роздивитися.

Приблизно через хвилину мені покращало. Слабкість зникла, перестало паморочитися в голові, хоча з'явилися нудота й головний біль. Та й нікуди не зник ані шум у вухах, ані біль від будь-якого звуку.

- Тобі повезло, метр від стіни впало, - почув я голос «Мамая».

«Так, пощастило тобі», - промовив сам собі.

Тієї самої миті - знову приліт, але я вже не чув його моменту - лише вибух, який молотом дав мені по вухах, тепер мені заболіло аж у спині. Навколо все заповнилося летючим пилом, навіть дихати було тяжко. Я на секунду навіть не зрозумів, що робити: прикривати обличчя чи затуляти вуха від болючих звуків навколо. Артилерійський вогонь вівся по всій частині заводу,

здебільшого це були калібри 122 міліметри: ми знали, який отвір залишає за собою цей калібр. Було чутно вибухи стелі й падіння шматків бетону, але ми усміхалися, хоч до голови й лізли погані думки – що це наш останній бій. Обстріл тривав хвилин п'ятнадцять-двадцять. Я затулював вуха й натягнув футболку на обличчя, щоб можна було дихати.

Відчуття було, що сам диявол хоче взяти нас власноруч. Хотілося тікати, але не було куди, хотілося кричати, але не було як, хотілося плакати, але не було чим.

Наприкінці обстрілу (так відчувалося, бо інтенсивність його зменшувалася) «Мамай» вирішив підійти ближче до вікна, щоб оглянути сектор, бо через пил нічого не було видно, хоч він уже й починав осідати.

Було таке відчуття, ніби сатана грає на піаніно і не чутно, де «вихід», а де «прихід»: звуків прильоту ніхто не чув – лише вибухи.

Узявши зброю двома руками, в готовності застосувати, «Мамай» виставив її перед собою і почав рухатись уперед.

– Будь обережний, – тихо промовив «Дем'ян».

Не звертаючи на це уваги, «Мамай» робив крок за кроком, і приблизно кроці на п'ятому я почув гучний вибух – стовп пилу з'явився там, де був «Мамай». Перша моя думка була, що секунду тому я бачив його востаннє. Швидко вставши, я хотів побігти на допомогу, але не розумів, чи допоможу йому. Може, там і немає чому допомагати. Тож я лише підвівся й намагався побачити

«Мамая» крізь стовп пилу, який ширився заводом і осідав на нас та на підлогу.

Крізь пил я розгледів силует, який стояв з опущеними руками, але тримаючи зброю в правій руці. Його камуфляж був тепер кольору бетону, як і обличчя.

– «Мамаю», біжи сюди! – голосно гукнув я, хоча для мене це було тихо, бо через шум у голові я нічого не чув.

«Мамай» почав дико усміхатись, очі його ніби набралися сльозами, але швидкими кроками він пішов до свого укриття між двох верстатів.

– Із тобою все добре? – запитав я.

– Так, але голова болить і тіло тремтить.

– Ти цілий, немає крові?

– Ні, все добре ніби. Зараз себе огляню.

– Якщо що, гукай.

Після нетривалої розмови – знову гучний приліт, аж підлога під ногами затряслась. Але цього разу – мимо, приблизно за двісті метрів за заводом, як ми потім побачили. Після другого прильоту пил розвіявся й осів, і мені стало видно: на місці, куди мав підійти «Мамай», лежали бетонна плита й шматки розірваного снаряда товщиною до п'яти й довжиною до десяти сантиметрів. Навколо побило стіни. «Мамай» чудом вижив. «Його оберігає ангел-хранитель», – подумав я, бачачи, що плита впала приблизно за метр від нього, а шматки снаряда були скрізь. Таких пострілів прозвучало не більше десяти, але між ними було приблизно до десяти хвилин. На нашу колективну думку, стріляв «Піон», але

це лише здогадки. Влучення було тільки одне, решта – падали навколо. Я вже не чув, як підлітає снаряд, тому дивився на хлопців, які це чули і втискались у підлогу (що робив і я), а також намагався стати одним цілим із колоною.

На годиннику була приблизно дев'ять вечора, та й по сонцю було зрозуміло, що воно сідає, темрява брала своє, але на заводі все одно стояла духота.

По рації через п'ять хвилин після останнього прильоту вийшов «Дімон». Потрібні люди на евакуацію поранених на позицію, яка відкрита.

Я вирішив піти й перекрити її, хоч і не розумів, де вона і що там робиться. Оглянувши себе – чи все на місці, – я пошепки гукнув «Мажора»:

– Піду на іншу позицію.

Він кивнув головою. Та не зробив я і кроку, як мене зупинив «Мамай»:

– Давай я піду, бо тут, я думаю, приб'є мене рано чи пізно.

Він усміхнувся.

– Добре, будь обережний, – погодився я. Хоч і не розумів, чому там має бути безпечніше, якщо там з'явилися «трюхсоті». Тієї самої миті я себе відчув мовби боягузом – бо так відразу віддав умовне місце іншому. Я не міг зрозуміти, на краще це чи на гірше. Тому вирішив зробити хід конем:

– Запитай, чи потрібні люди ще. Викличеш мене. Не важливо куди.

«Мажорові» я показав жестами, що залишаюсь, і він кивнув головою. Нас на позиції зосталося вже четверо. Головний біль не давав мені спокою, та й вушний нікуди не зник. Із ним я

вирішив боротися, бо не завжди ж ходити з пальцями у вухах. Я поглянув на своє «ліжко», тобто на шубу, з якої де-не-де стирчали брудні шматки, схожі на вату. Розумів, що вибору тут небагато, тому відірвав два з них і захвав до вух, що дало мені полегшення. Тепер я зовсім нічого не чув, але їй болю сильного не було від пострілів чи вибухів, які не втихали в Северодонецьку.

Сонце вже сіло, і на вулиці темрява пожирала все навколо. «Пора діставати нічники й тепловізори», – подумав я. Дивна річ, але в нас у кожного були нічники й один тепловізор на двох. От і починається нічна праця. Це страшно, бо ворог може підійти впритул, якщо його не бачиш. Ти його можеш почути, але це не в моєму випадку. Я міг би виїхати як «трюхсотий», бо нічого не чую, але не захотів, бо я цілий: руки-ноги є, тому я ще боєць.

По радіостанції вийшов «Дімон»:

– Усім увага, по черзі доповідайте, хто залишився в строю і де стоїте.

І почалося. Щосекунди я чув, як утомлені голоси називали позивні й місця, де вони приблизно є. Я також доповів:

– «ВВ», права частина.

– «ВВ», права частина, плюс, прийняв, – повторив «Дімон», як повторював за кожним повідомленням.

На вечір із двадцяти п'яти залишилося вісімнадцять. Решта – це «трюхсоті», і чудово, що не «двохсоті».

Хвилини через п'ятнадцять «Дімон» повідомив про рації, що запросив арту, тому всім – в укриття.

Але цю інформацію мені вже розповів «Мажор», бо я нічого не чув. Я розумів, що з одного вуха треба витягти вату, адже до мене щоразу ніхто підходити й доводити інформацію не буде. Тому вирішив дізнатись, яке вухо чує краще, – на те і слухатиму. У моєму випадку це було ліве. Прислуховуючись до всього лівим вухом, я почув через хвилину по радіостанції, як «Ігор» запитував у «Дімона»:

– А укриття – це сховатись за стіною чи шукати якусь яму типу окопа?

– Краще яму.

– Плюс.

Поглянувши навколо, я зрозумів, що єдина яма поблизу – це отой басейн зі смердючою водою і мазутом, але я туди не стрибну навіть якщо лупитимуть по нашому заводу.

Хлопці повсідалися між верстатами немовби востаннє, дехто навіть запалив. Я неквапливо сів, простягнув ноги на зрізі з басейном і оперся на колону, ждучи роботи нашої арти. Але йшли хвилини – і надії, що вона запрацює, танули. Приблизно через півгодини після того, як «Дімон» нас попередив, я почув солодкий звук, який завдав мені болю у вусі. Це було падіння, напевно, ракет «Урагану», бо полум'я після вибуху освітлювало пів міста.

Це було чудесно. Це відчуття не передати. Виступає сльоза, з'являється сама собою усмішка й хочеться кричати «ура!!!» на всю горлянку. Це вперше за всю добу відпрацювала наша РСЗВ.

Ми рахували кожен приліт по орках. Їх було шістнадцять.

Віталій та побратими, які були з ним 2 червня, зробили фото на згадку про той день і про те, як їм вдалося вижити.

Згідно зі свідченнями побратимів, 2 червня Віталій Гардт, зазнавши контузії, потребував медичної допомоги. Під час нетривалого лікування, після 105-денної розлуки, побачився із дружиною та донькою. І зовсім скоро повернувся в бойовий стрій.